

С. В. Переверзев, А. А. Сорокун

(Київ)

НЕОЛІТИЧНІ НАЗЕМНІ КОНСТРУКЦІЇ ПОСЕЛЕНЬ РОМАНКІВ 1 ТА РОМАНКІВ 3 (за матеріалами досліджень 2009 року)

У статті йдеться про неолітичні поселення Романків 1 і Романків 3. Поселення Романків 1 відкрито і раніше досліджене Д.Я. Телегіним; протягом 2009 р. автори статті продовжили дослідження цієї пам'ятки. Поселення Романків 3 відкрито і досліджено протягом весни—осені 2009 р. Під час досліджень поселення Романків 3 виявлено систему ям і згорілих дерев'яних стовпів, інтерпретованих як наземна тимчасова будівля. 2 аналогічні за формою та розмірами об'єкти виявлено під час дослідження стоянки Романків 1.

Ключові слова: неолітичні поселення, Романків 1, Романків 3, наземні конструкції.

Навесні 2009 р. під час експертизи земельної ділянки виявлено багатопшарову (мезоліт — пізньосередньовіччя) стоянку Романків 3 [Переверзев, Сорокун, Пічкур та ін., в друк]. Поселення розташоване за 20 км південніше Києва у правобережній заплаві Дніпра, на східному березі болота Клопотовське, яке за неолітичної доби, скоріше за все, було однією з дніпровських проток. Влітку того ж року проведено науково-рятивні археологічні розкопки поселення на площі 48 м². Крім того закладено два шурфи: 2 × 2 м і 1 × 1 м. Таким чином, загальна досліджена площа складає 53 м². Під час досліджень виявлено таку стратиграфію:

- світло-сірий супісок (до 25 см);
- темно-сірий супісок (до 25 см);
- світлий супісок з темними прожилками (до 20 см). Зникає за 4—5 м від урізу води;
- темний супісок зі значними включеннями органіки (до 50 см);
- світло-жовтий (до білого) супісок, в верхній частині з темними прожилками. Материк (простежений до 70 см) (рис. 2).

У світло- і темно-сірому супісках знайдено поодинокі фрагменти ранньослов'янської і

пізньосередньовічної кераміки. Основна кількість матеріалу доби бронзи і пізньотрипільського часу знаходилася у темно-сірому і світлому супіску, а також частково у темному супіску. Неолітичні знахідки були сконцентровані у нижній частині світлого і темного супісків і в білому супіску. У білому супіску знайдено і поодинокі матеріали, що зараховані до тацєнки-кудлаївської культури (вістря і 2 відщепи).

При дослідженні кв. В—Е — 1—5 у світло-жовтому супіску виявлено систему стовпових ям і ямок діаметром від 5 до 50 см і глибиною до 20 см, що утворюють овал довгими сторонами витягнутий вздовж берега розміром приблизно 2 × 3,5 м. У межах об'єкта і по його периметру було виявлено значну кількість згорілої деревини (стовпів) товщиною 5—15 см, рештки якої залягали на рівні зафіксованого впуску ям (рис. 1).

Загалом конструкція має 8 стовпових ям по овалному контуру. У перетині ями досить прямі, це є свідченням того, що основні несучі жердини було встановлено горизонтально і будівля мала перекриття. Східна стінка утворена з поставлених у лінію 3 жердин. Північна та південна стінки мають найглибші ями, що певно позначають розміщення основних елементів які тримали конструкцію по осі. З західної сторони між двома жердинами простежено прохід розміром децю більше 1 м. Східна та західна стінки знаходяться паралельно одна до одної. У середині будівлі помітно кілька ямок, що певно слугували опорою даху. На відстані 1,5 м на захід від будівлі зафіксовано вогнище. З боку берега, можливо, знаходився паркан, проте зафіксоване розташування горілих жердин може бути пов'язане і з природним схилом тераси.

Цікавою групою об'єктів є неглибокі конічні ямки (до 10 см глибиною). Основна їх концент-

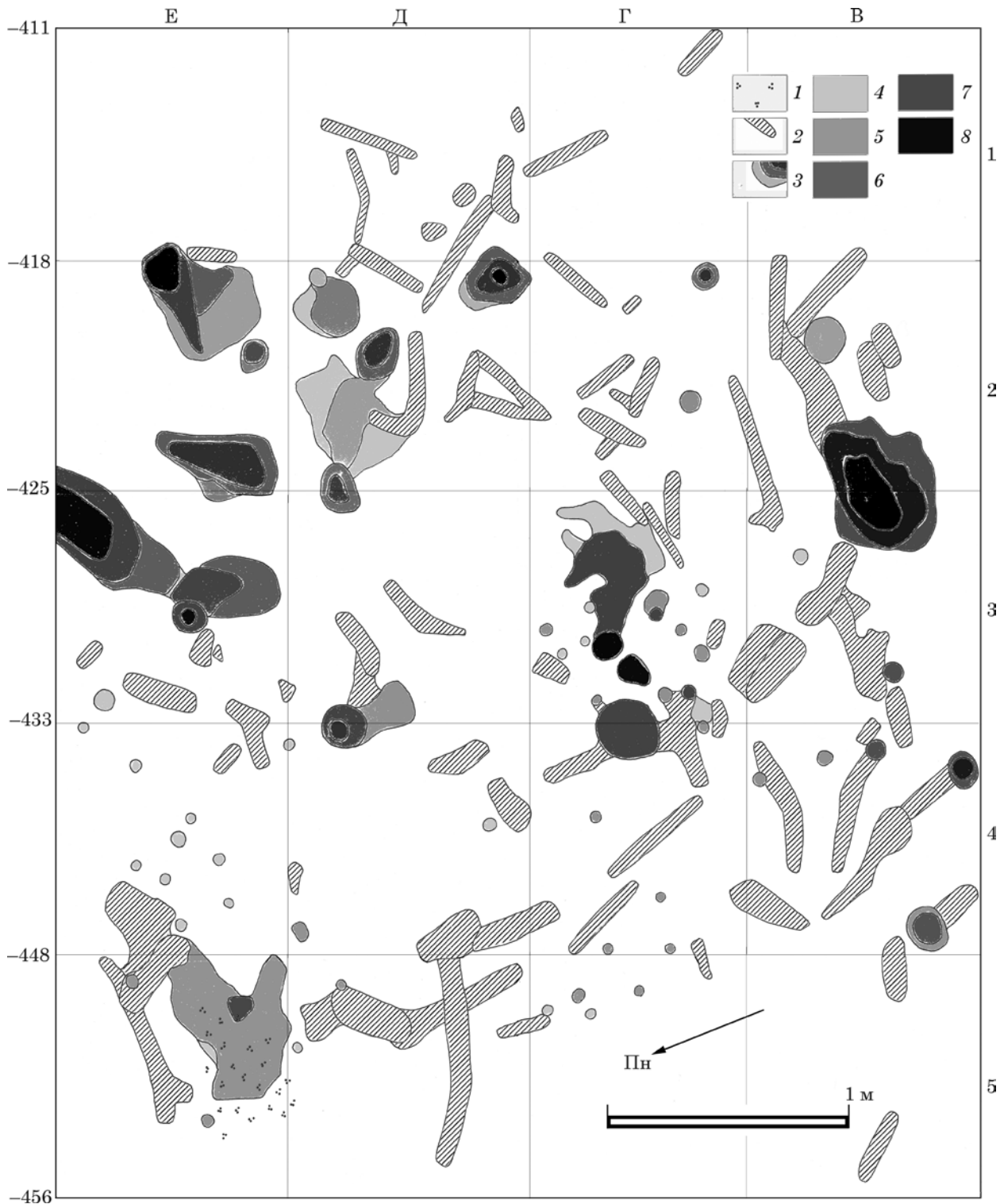

Рис. 1. Романків 3, 2009; рештки горілої наземної конструкції: 1 — прокал, 2 — горіла деревина, 3 — яма; глибини, см: 4 — до 3, 5 — до 5, 6 — до 7, 7 — до 10, 8 — 12 і більше

рація розташована компактно у трьох місцях. У першому випадку це по правий бік з входу до будівлі (там же було виявлено єдиний фрагмент миски і кістяний штамп). У другому — на відстані 1 м перед входом (також з правого боку). У третьому — з лівого боку перед входом, навколо вогнища. Особливості розташування цих об'єктів, їх форма та розмір дають можливість

припустити, що вони є місцями для зберігання горщиків. Якщо їх розташування навколо вогнища зрозуміле, то розміщення у правій частині будівлі може вказувати на жіночу частину помешкання.

Планіграфічно місце розташування будівлі фіксується значним зменшенням концентрації матеріалу (рис. 3).

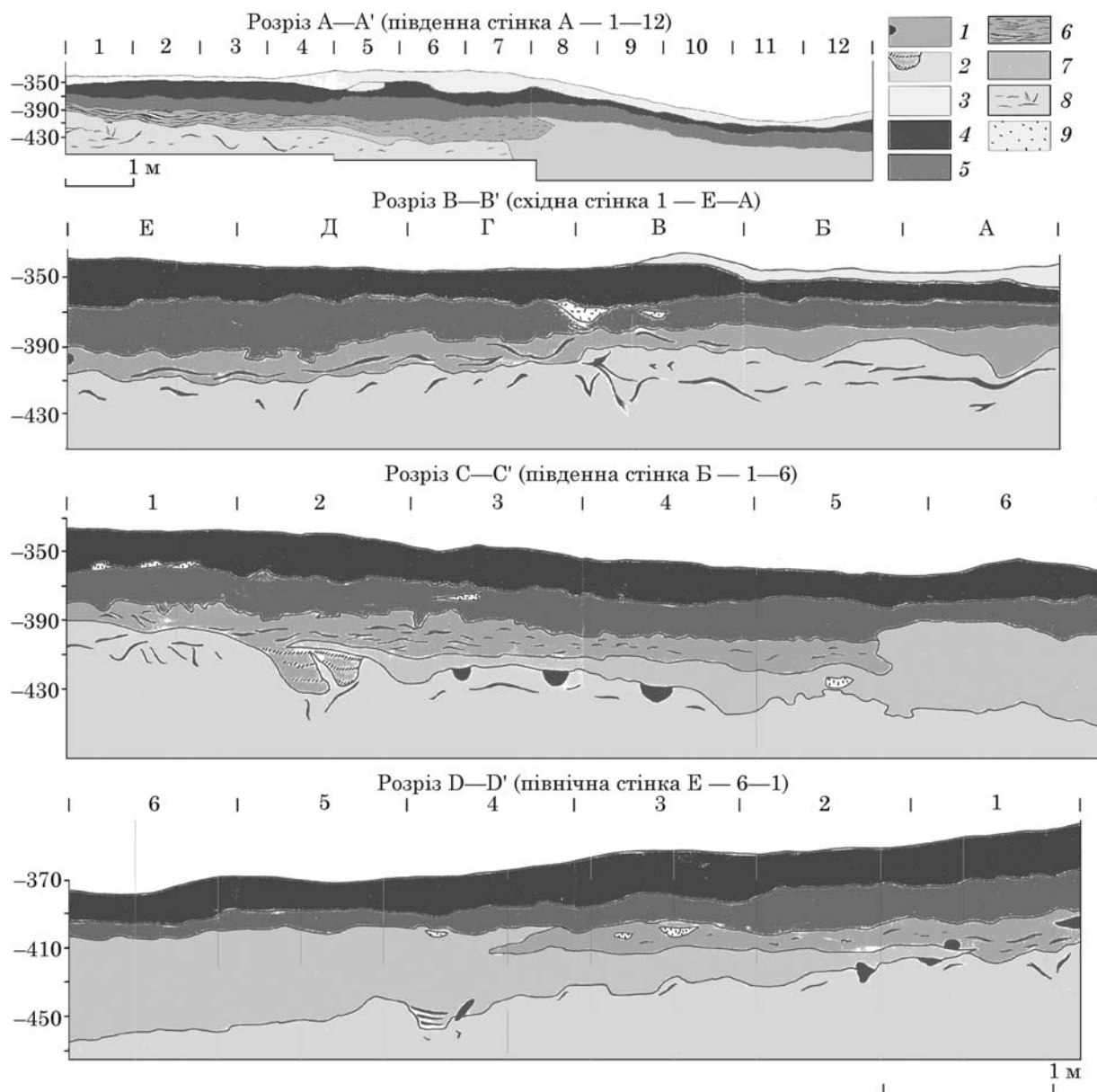

Рис. 2. Романків 3, 2009; стратиграфія пам'ятки: 1 — горіла деревина, 2 — зольне заповнення, 3 — рушений шар, 4 — світло-сірий супісок, 5 — темно-сірий супісок, 6 — світла супісь з темними прожилками, 7 — темний супісок, 8 — світло-жовта супісь з темними прожилками, 9 — лінзи світлого піску

Були зроблені попередні висновки, що виявлений об'єкт є залишком згорілої наземної недовготривалої, напевно, житлової літньої будівлі.

Подібної форми та розмірів два об'єкти виявлено на протилежному березі б. Клопотівське на поселенні Романків 1 (рис. 4), де влітку 2009 р. експедицією ОАСУ Інституту археології НАН України проведено науково-рятувні археологічні розкопки раніше відомої неолітичної пам'ятки Романків 1 [Телегін, 1995, с. 110—120; Переверзев, Сорокун, 2010, с. 254—269].

Стоянка Романків 1 була виявлена Д.Я. Телегіним у 1984 р. під час будівництва дороги Київ—Обухів. Розкопана на площі 200 м² протягом 1984—1985 рр. експедицією під керівництвом відкривача. Під час тих досліджень зафіксовано 4 стратиграфічні і 2 культурні

шари: верхній, датований пізньотрипільським часом (перша чверть III тис. до н. е.) і нижній, неолітичний, зарахований дослідником до другого етапу дніпро-донецької етнокультурної спільноти (IV тис. до н. е.). На підставі аналізу кераміки поселення Романків 1 Д.Я. Телегіним, окрім відомих дніпро-донецького та струмільсько-гастятинського типів кераміки, було виділено романківський тип, що, на думку дослідника, тягнє до неоліту Волині [Телегін, 1995, с. 117—119].

Улітку 2009 р. стоянка Романків 1 досліджена на площі 332 м². Під час досліджень квадратів З—М — 1—4 у білому піску зафіксовано значну кількість стовпових ямок і ям діаметром від 5 до 20 см. Вони були належним чином зафіксовані та відпрацьовані.

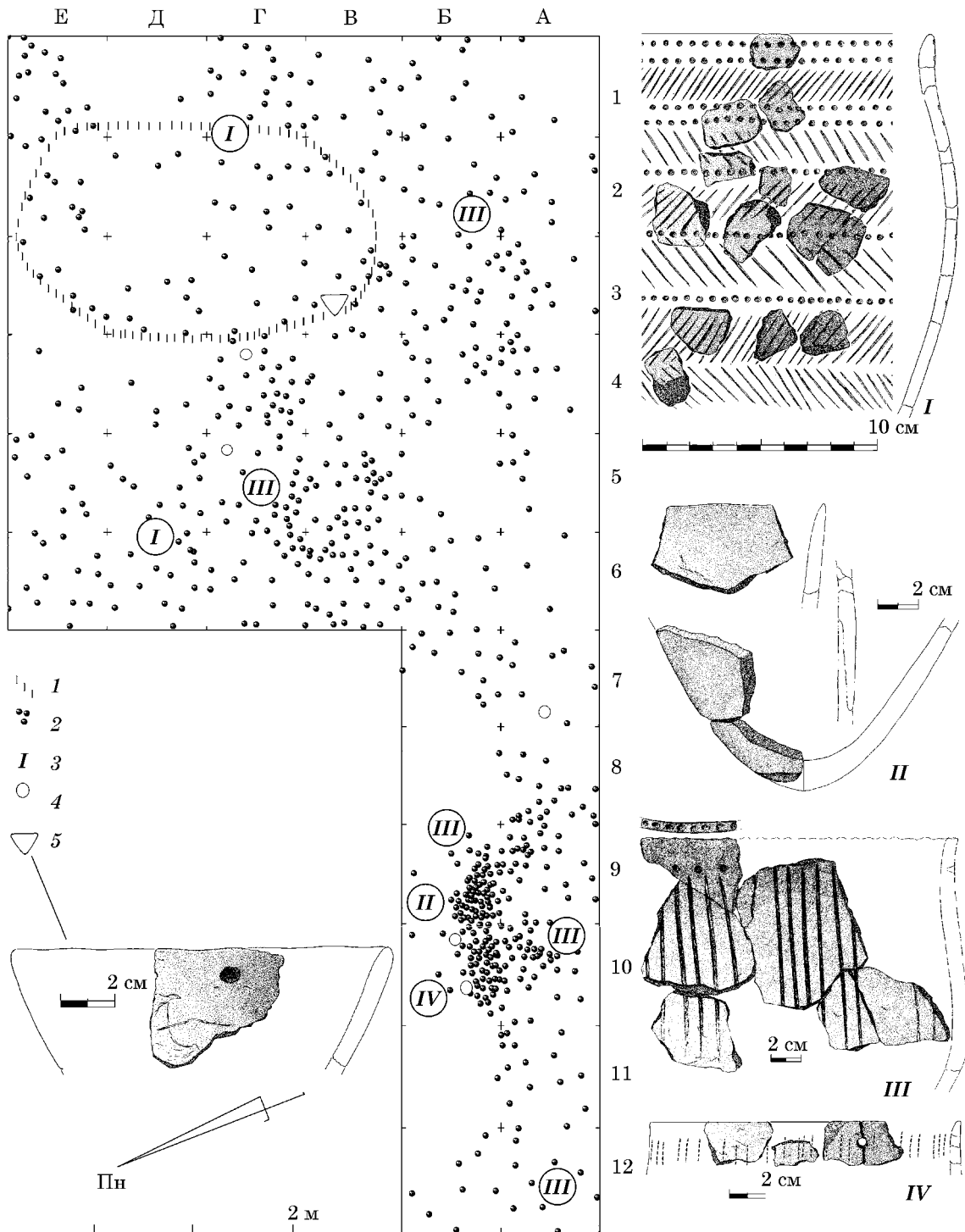

Рис. 3. Романків 3, 2009; план розкопу з позначеннями знахідок неолітичної кераміки: 1 — межа наземної конструкції, 2 — неолітична кераміка, 3 — концентрація розвалу, 4 — фрагмент кераміки з отвором, 5 — миска

Будівля № 1. Овальна площадка розміром $3,5 \times 2$ м, що має додаткове внутрішнє коло 2×2 м. Північна сторона пошкоджена сучасною ямою. Утворена щонайменше з 14 ямок. Найбільші ямки знаходяться з тильного боку. Близько 10 менших ямок зафіксовано в центральній частині (підпорка даху?). Східна стінка утворена з 5 поставлених в ряд жердин. Західна стінка паралельна східній і утворена з

4 жердин. З північного боку будівля частково пошкоджена пізнім перекопом, а в західній частині обмежена дорожнім насипом. Конічні ямки розміщені в центральній частині. За призначенням будівля могла використовуватись як і аналогічна конструкція, виявлена на поселенні Романків 3 (рис. 4).

Будівля № 2. Конструкція розміщена паралельно першій і прилягає до неї зі східної сто-

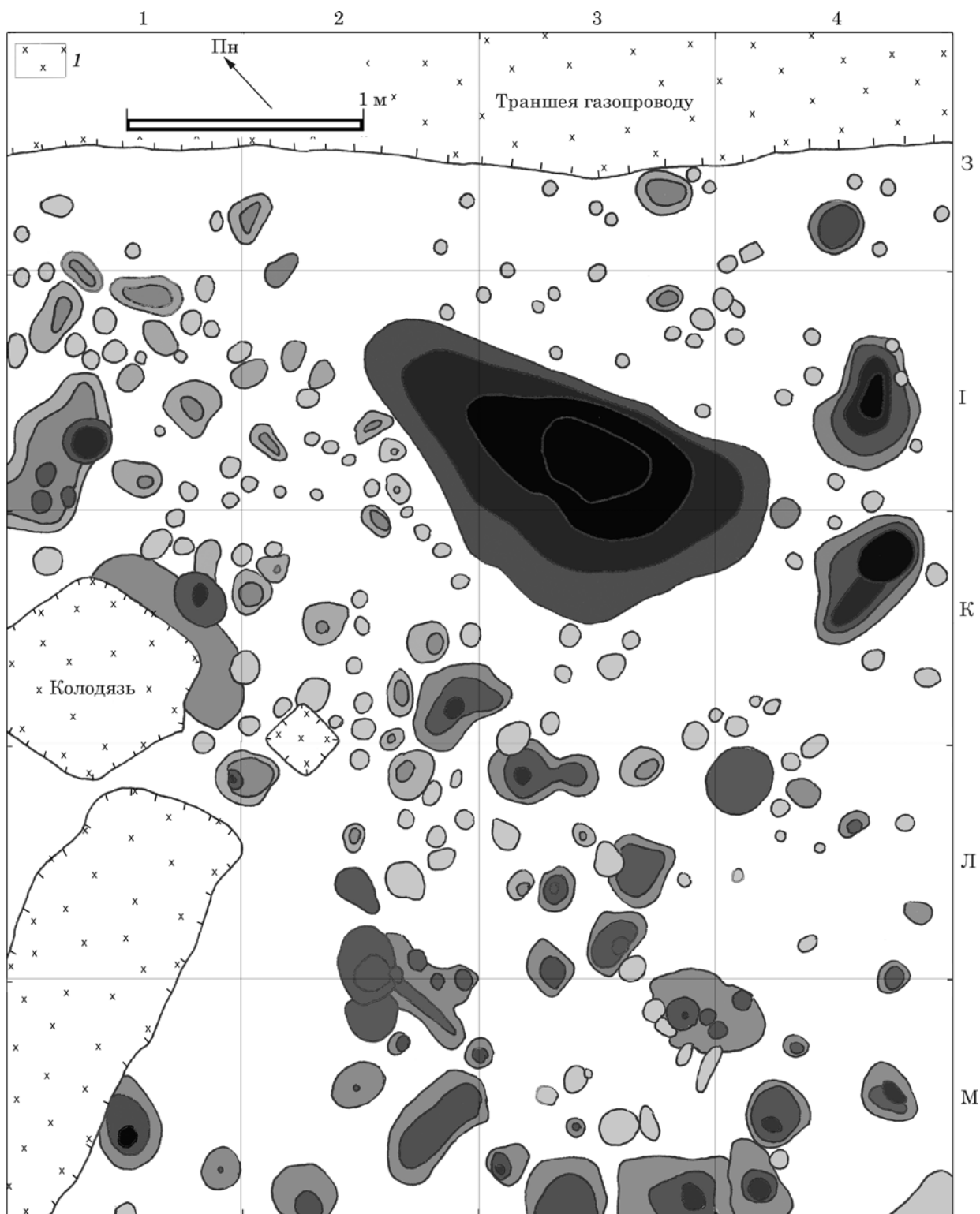

Рис. 4. Романків 1, 2009; рештки двох наземних конструкцій: 1 — пошкоджені ділянки; експлікацію див. на рис. 1

рони. Має овальну форму утворену з 6 ямок глибиною до 30 см, та 3 глибиною до 10 см. Найбільші ями знаходяться з західного (тильного) боку. Відстань між ямами зі східного боку становить 1,7 м. По центру будівлі виявлено велику яму розмірами 1,9 × 1,0 × 0,6 м. Дрібні конусні ямки простежено по всій площі за винятком вхо-

ду. Найбільша їх концентрація з правого боку від входу (вдвічі більше, ніж з лівого). Подібним до житла з Романків 3 є те, що найбільші ями розташовані по осі конструкції у південній і північній частинах. В середині помітні 7 ямок, що, певно слугували для опори даху. Загальні розміри складають 3,4 × 2,2 м. Вхід знаходився зі

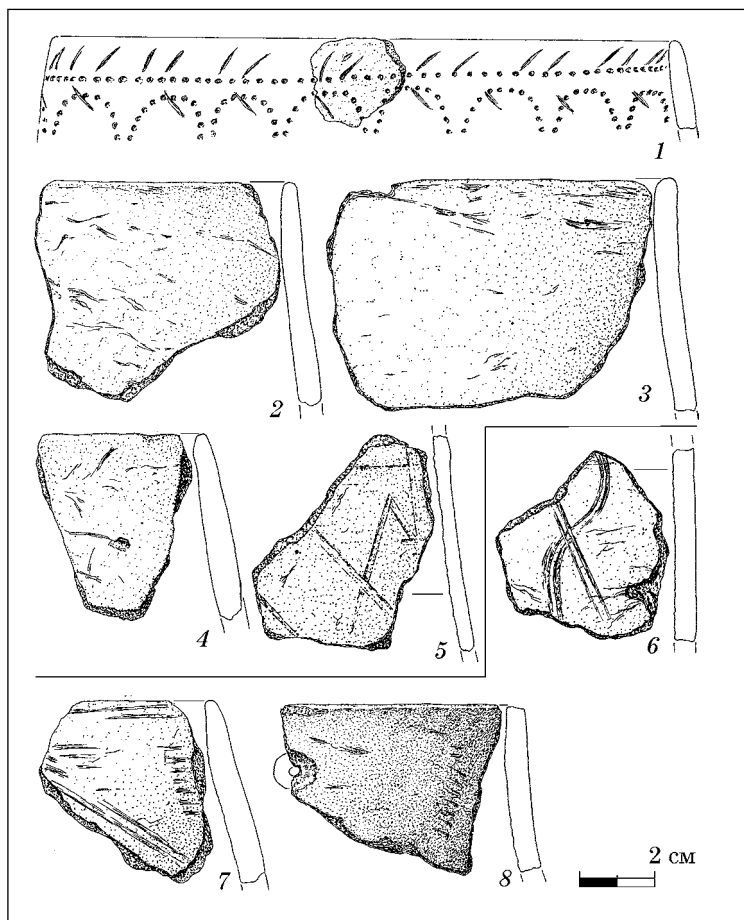

Рис. 5. Романків 1, 2009: 1—5 — керамічні вироби, знайдені в межах конструкції 1 (кв. З—К — 1—4), 6—8 — керамічні вироби, знайдені в межах конструкції 2 (кв. Л—М — 1—4)

На жаль, нами не виявлені житлові зони поселень Романків 1 і 3. Цей факт може бути пояснений кількома причинами. На території стоянки Романків 1 у 1980-ті рр. йшло будівництво дороги; під час цього будівництва саме й було втрачено значну площу поселення. Ця місцевість також увесь час змінювалась під впливом антропогенних факторів протягом останніх років. Саме там могла бути розташована житлова зона поселення. Проте не можна не припускати існування палових жител. У такому випадку його залишки, можливо, треба шукати на північний схід від стоянки в б. Клопотівське. Відсутність жител на поселенні Романків 3 беззаперечно пов'язане з незначною площею розкопу. Добра збереженість культурного шару на обох поселеннях, який ближче до берега перекривається торфами, дає підстави припускати, що подальші дослідження пам'яток дозволять виявити значну кількість об'єктів.

сходу в сторону болота. Напевно, використовувалася як господарче приміщення, наприклад, для зберігання запасів (рис. 4).

Аналогічно до житла з Романкова 3, вогнищ всередині будівель не виявлено, проте значна їх кількість зафіксована попереду, ближче до води. Так само, перед входом починалася більша насиченість матеріалом і знахідки компактно розміщених розвалів керамічного посуду (рис. 5).

Зафіксовані конструкції нетипові для регіону, проте їх достовірність підтверджується отриманими розрізами, а планіграфічні роботи показали певну систему їх розташування. Побічним підтвердженням достовірності об'єктів є повна відсутність кротовин на суміжних квадратах розкопу і майже повна відсутність на дослідженій площі взагалі.

Характер крем'яного і керамічного комплексів неолітичного шару поселень Романків 1 і 3 дозволяють зарахувати їх до киево-черкаського варіанту дніпро-донецької культурно-історичної області. За періодизацією Д.Я. Телегіна вигляд крем'яного комплексу поселення цілком відповідає розвиненому періоду киево-черкаської культури дніпро-донецької культурно-історичної області, або другий період за Н.С. Котовою [Котова, 2002, с. 33]. Це підтвердили і радіокарбонні дати, отримані в Київській лабораторії за зразками кераміки зі значною домішкою органіки з поселення Романків 1, відібрані з різних груп. Отримані дати (4810 ± 110 BP, 4970 ± 120 BP) показали час функціонування стоянки на межі 5 — 4 тис. до н. е. (4350 — 3400 BC — за Н.С. Котовою час існування 2 періоду киево-черкаської культури).

Котова Н.С. Неолитизация Украины. — Луганск, 2002.

Переверзев С.В., Сорокун А.А. Дослідження неолітичної стоянки Романків 1 на Київщині // Кам'яна доба України. — 2010. — Вип. 13. — С. 254—269.

Переверзев С.В., Сорокун А.А., Пічкур Є.В., Кириленко О.С. Неолітична стоянка Романків 3 та її дослідження // Кам'яна доба України. — 2011. — Вип. 14. — У друці.

Телегин Д.Я. Неолитическая керамика Романковского типа в Киевском Поднепровье // РА. — 1995. — № 1. — С. 110—119.

С. В. Переверзев, А. А. Сорокун

НЕОЛИТИЧЕСКИЕ НАЗЕМНЫЕ КОНСТРУКЦИИ ПОСЕЛЕНИЙ РОМАНКОВ 1 И РОМАНКОВ 3 (по материалам исследований 2009 года)

Неолитическое поселение Романков 3 открыто весной—осенью 2009 г. и исследовано на площади 53 м². Также проведены раскопки ранее исследованного неолитического поселения Романков 1 на площади 332 м². Памятники расположены в 20 км южнее Киева в правобережной пойме Днепра на восточном и западном берегах болота Клопотовское, которое в неолитическое время, скорее всего, было одним из днепровских проток. Во время раскопок на поселении Романков 3 в материковом песке выявлена система ям и сгоревших деревянных столбов, интерпретированных авторами как наземная недолговременная, вероятно летняя, постройка. При раскопках поселения Романков 1 выявлено 2 аналогичных по форме и размерам объекта, 1 из которых возможно является хозяйственной постройкой. Аналогий в регионе обнаружено и исследовано не было.

Предварительно памятники причислены к развитию по Д.Я. Телегину (второму по Н.С. Котовой) этапу киево-черкасской культуры днепро-донецкой культурно-исторической области, что подтвердили радиоуглеродные даты, полученные в Киевской лаборатории.

S. V. Pereverzev, A. A. Sorokun

NEOLITHIC SURFACE CONSTRUCTIONS OF SETTLEMENTS OF ROMANKIV 1 AND ROMANKIV 3 (by the materials of researches in 2009)

The Neolithic settlement Romankiv 3 was found in Spring 2009 and was investigated on the area of 53 m² during Spring—Autumn of the same year. Also the earlier known Neolithic settlement Romankiv 1, which was investigated before, was excavated on the area 332 m². Both sites are situated 20 km on the South from Kiev in the right bank of floodplain of Dniper and lay on the East and West banks of Klopotovskoje swamp. This swamp, likely, during the Neolithic period, could be one of the Dniper lade. During the excavation of the Romankiv 3 settlement they found the system of pits and burned wooden poles in the mainland sand. Authors interpreted this system as a ground short-lived building, probably summer one. During the excavation of Romankiv 1 settlement two similar by the form and size objects were found. One of them could be the outbuilding. There are no similar sites in this region. Authors previously associate these sites with the developed period of Kievo-Cherkasskaya culture of Dni-pro-Donetskaya cultural-historical area (by D. Telegin) or to the second period of Kievo-Cherkasskaya culture of Dni-pro-Donetskaya cultural-historical area (by N. Kotova). C¹⁴ testing of artifacts in Kiev laboratory confirmed this assumption.